

DANSKEREN SOM REJSTE MOD ØST

Morten Hahn-Pedersen: *På zarens befaling. Med Bering og Spangsborg i Sibirien og Stillehavet 1725-1743*, Gyldendal, 2018, ill., ISBN: 978-87-02-24640-7

Af Kim Frederichsen (ph.d. i russisk historie og samfundsforhold)

På Horsens Museum finder den russiskinteresserede to overordentligt interessante udstillinger. Den ene handler om "det russiske hof", nogle russiske adelige med et vist krav på den russiske trone, der blev sendt i eksil i Horsens til deres dages ende, og en udstilling om den danske eventyrer Vitus Bering, der gik i russisk tjeneste og foretog nogle enestående ekspeditioner til Sibirien og Stillehavet kendt som den første og anden Kamtjatka-ekspedition. Vitus Bering blev født i Horsens, men efter et nederlandsk mellem spil kom han i tjeneste hos Peter den Store, der om nogen (på godt og ondt) var den store reformator af det russiske samfund i det første kvartal af 1700-årene i skyggen af Den Store Nordiske Krig. Og i zar Peters og hans efterfølgeres tjeneste foretog Bering to enestående etnologiske, geografiske, naturvidenskabelige og historiske ekspeditioner til fods gennem Sibirien med efterfølgende udforskning af den russiske Stillehavskyst som på den tid var et ukendt område for de russiske magthavere i Sankt Petersborg (<http://www.horsensmuseum.dk/sitecore/content/Institutioner/HorsensMuseum/Udstillinger/PermanenteUdstillinger/VitusBering.aspx>). I de seneste år har disse ekspeditioner og ikke mindst udgravning af Berings sidste hvilested på Berings Ø i Stillehavet været omdrejningspunktet for en intens fejde mellem danske historikere og arkæologer, og det er derfor af stor betydning, at om disse ekspeditioner har direktør emeritus ved Fiskeri- og Søfartsmuseet i Esbjerg, Morten Hahn-Pedersen, skrevet en yderst interessant bog

Den første Kamtjatka-ekspedition fandt sted fra 1725 til 1730, og man følger den anstrengende rejse, der så vidt muligt fulgte den 60. breddegrad fra Sankt Petersborg til Stillehavskysten, der bød på mandskabsmæssige, materielle, geografiske og bureaukratiske forhindringer og viste, at nok var og er Rusland et vidtstrakt rige, men der var også dengang rejseudfordringer pga. den manglende infrastruktur. Især Berings næstkommanderende Martin Spangsborg, der stammede fra egnene omkring Esbjerg, havde til opgave at løse de mange udfordringer omkring transporten af forsyninger og materiel på tværs af Sibirien, hvor transporten ellers så vidt muligt foregik ad floderne. Først i 1727 nåede ekspeditionen frem til Stillehavskysten, hvor hovedopgaven med at bygge et skib til at udforske kysten og finde ud af, om Rusland og Nordamerika var sammenhængende, eller der fandtes beboede øer, sådan som de optrådte på nogle af datidens kort, kunne påbegyndes. Sørejserne kunne først påbegyndes i sommeren 1728, hvor man sejlede mod nord, indtil man i tæt tåge måtte vende om i vore dages Bering Stræde. Endnu et kort togt fandt sted i foråret 1729, inden ekspeditionen gjorde den lange tur tilbage til Sankt Petersborg.

Efter hjemkomsten til hovedstaden, der grundet en magtkamp omkring zartronen flyttede frem og tilbage mellem Moskva og Sankt Petersborg, blev Bering mødt med megen modstand fra

videnskabelige kredse, der var skeptiske overfor hans opdagelser, og med bureaukratiet f.eks. omkring regnskabsaflæggelsen. Men han fik også mulighed for at skrive en rapport til kejserinde Anna Ivanova om mulighederne for at udnytte opdagelsesrejsens resultater økonomisk, ligesom han benyttede chancen til at foreslå en ny og mere omfattende ekspedition.

Den anden Kamtjatka ekspedition påbegyndtes i 1733 og varede til 1743. Ekspeditionen blev også kendt som "Den Store Nordiske Ekspedition", og både i tid, mandskab, varighed og videnskabelige resultater kom den til at overgå den første ekspedition. Foruden de berømte sejlladser udførte et betydeligt geografisk, topografisk, etnografisk, botanisk og zoologisk med videre opdagelsesarbejde af stor betydning for eftertiden. Ekspeditionens sejlladser kan opdeles i tre grupper. Fra floderne i Sibirien sejlede man nordpå og fik kortlagt den sibiriske nordkyst. Et af formålene hermed var at undersøge, om der fandtes en sejlbar rute, der ville gøre handlen med Kina nemmere og billigere. Martin Spangsborg ledede opgaven med at kortlægge øgruppen Kurillerne og finde en søvej til Japan. Bering selv stod i spidsen for ekspeditionen til den amerikanske vestkyst. Men på grund af sygdom og vejrforholdene blev det nødvendigt at overvintre på den ø, der siden skulle blive kendt som Berings Ø, og hvor Vitus Bering døde i vinteren 1741-42.

Berings død, det uafklarede spørgsmål om, hvem af de næstkommanderende, danskeren Spangsborg eller russeren Tjirikov, der skulle overtage kommandoen over ekspeditionen, magtkampene ved hoffet i Sankt-Petersborg og de høje økonomiske omkostninger førte i 1743 til en beslutning fra centralmagts side om at afslutte ekspeditionen.

Foruden den grundige fremstilling af de to ekspeditioner indeholder bogen en gennemgang af centrale nøgleskikkelser i det øverste top af den russiske zaristiske samfundspyramide samt i ledelsen af ekspeditionerne. Desuden kommer forfatteren ind på et central punkt i forståelsen ikke bare af russisk historie, men også af russisk sikkerheds- og udenrigspolitik lige fra dannelsen af Muskovien i 1500-tallet over det af Peter den Store udråbte kejserrige til Sovjetunionen og siden den nuværende Ruslandske Føderation (som Rusland, måske, med rette burde kaldes på dansk), nemlig et indlandsrige uendelige og ubønhørlige higen efter adgang til sejlbadt, isfrit farvand, samtidig med at et vidtudstrækt, indlandsrige har haft behov for en stærk centralmagt (der kunne holde sammen på et rige med flydende, ikke naturlige grænser), hvor samfundsreformer, i det omfang de har været fundet, nødvendige har fundet sted fra oven, og det er også i den kontekst, at der er nødvendigt at analysere og forstå Berings ekspeditioner.

Der er således meget få skønhedspletter i bogen. En drejer sig for eksempel om rod i arvefølgen. Som for eksempel når den kortvarige zarina Anna Leopoldovna omtales som mor til Ivan IV. Denne zar Ivan IV var bedre kendt som "den skrækkelige" (på dansk ofte fejlagtigt oversat til "den grusomme"), som var en af de sidste zarere i Rurik-dynastiet, der gik forud for Romanov-dynastiet, som bl.a. Peter den Store og hans efterfølgere tilhørte. Men heldigvis er der langt mellem de få steder, hvor den i russisk historie hjemmevandrede læser må stoppe op.

I modsætning til Cecilie Larsens ulideligt selvsmagende DR serie om Bering har Morten Hahn-Pedersen skabt en velformuleret, spændende, medlevende og grundig bog, der varmt kan anbefales til alle, som ønsker at læse om Vitus Berings (og Martin Spangsborgs) opdagelsesrejser i Sibirien og Stillehavet og måske derpå kombinere det med et besøg på museerne i Horsens og Esbjerg.